

О. Д. Несімко

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
доцент кафедри кримінального права та процесу

ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ – КОНФЛІКТ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

© Несімко О. Д., 2016

Необхідно пам'ятати, що більшість економічних злочинів відбувається у “тіні” економічної діяльності, яка в силу певних об'єктивних та суб'єктивних причин важко піддається контролю з боку силових структур. Розглянуто економічну злочинність як сукупність корисливих злочинів, що здійснюються у сфері економіки певними особами під час їхньої професійної діяльності, у зв'язку з цією діяльністю і такими, що посягають на власність або інші інтереси споживачів, партнерів, конкурентів і держави, а також на порядок управління економікою в різних галузях господарства.

Ключові слова: професійність, діяльність, корисливість, шахрайство, обдурювання замовників, споживачі, недобросовісна конкуренція, економічна злочинність, держава тощо.

О. Д. Несімко

ПРАВОНАРУШЕНИЕ В СФЕРЕ ЭКОНОМИКИ – КОНФЛИКТ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСОВ

Необходимо помнить, что подавляющее большинство экономических преступлений совершается в “тени” экономической деятельности, в силу определенных объективных и субъективных причин трудно поддается контролю со стороны силовых структур. В статье рассматривается экономическая преступность как совокупность корыстных преступлений, совершаемых в сфере экономики определенными лицами в процессе их профессиональной деятельности, в связи с этой деятельностью и такими, которые посягают на собственность или другие интересы потребителей, партнеров, конкурентов и государства, а также на порядок управления экономикой в различных отраслях хозяйства.

Ключевые слова: профессионализм, деятельность, стяжательство, мошенничество, обман заказчиков, потребители, недобросовестная конкуренция, экономическая преступность, государство и т. п.

O. Nesimko

TORT IN THE ECONOMY – CONFLICT OF ECONOMIC INTERESTS

It must be remembered that the vast majority of economic crimes is a “shadow” economic activities due to certain objective and subjective reasons difficult to control on the part of law enforcement agencies. The article deals with economic crime as a collection of

selfish crimes committed in the economic sphere certain persons in the course of their professional activities in connection with this activity and those that infringe on the property or other interests of consumers, partners, competitors and state and the order of economic management in various industries.

Key words: professional activity. greed, fraud, cheating customers, consumers, unfair competition, economic crime, the government and others.

Постановка проблеми. Враховуючи той факт, що в економічній науці виділяють теоретичну (політичну економіку) та практичну (прикладну економіку) складові, виникає закономірне питання, наскільки глибоко сучасний юрист повинен знати і володіти кожною з них. Юридична практика свідчить, що для юриста будь-якої спеціалізації (перш за все юриста, котрий займається правотворчістю) вкрай важливо знання основ теоретичної частини економічної теорії, а для юриста, котрий вирішує завдання у сфері реальних (практичних) економічних відносин, необхідні, насамперед, поглиблені знання прикладної економіки для виявлення тих чи інших правопорушень.

Аналіз дослідження проблеми. Вагомий внесок у дослідження проблеми економічної безпеки країни зробили вчені: З. Варналій, О. Турчинов, Б. В. Губський, З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк, В. Г. Ткаченко, А. Базиліук, З. Варналій, О. Засанська, І. Мазур, В. Попович, М. Патен, Н. Кузнецова, Е. Сазерленд, та ін. Поширення економічної злочинності вивчали такі вчені, як: О. Горбунова, Л. Грязнова, Г. Мішин, В. Лунсева, Т. Данько, Н. Кузнецова, О. Мещерякова, З. Окрут, В. Островський, Дж. Пеппер, Б. Піляєв, Д. Стеченко та інші.

Мета статті полягає у визначення основних підходів та особливостей економічної та майнової злочинності.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи той факт, що в економічній науці виділяють теоретичну (політичну економіку) і практичну (прикладну економіку) складові, виникає закономірне питання, наскільки глибоко сучасний юрист повинен знати і володіти кожною з них. Юридична практика свідчить, що для юриста будь-якої спеціалізації (перш за все юриста, котрий займається правотворчістю) вкрай важливо знання основ теоретичної частини економічної теорії, а для юриста, котрий вирішує завдання у сфері реальних (практичних) економічних відносин, необхідні, насамперед, поглиблені знання прикладної економіки. Такий підхід пояснюється тим фактом, що прикладна економіка тісно пов'язана з економічною конкретикою, предметно аналізує господарську діяльність, всебічно вивчає економічну ситуацію, що має пряме відношення до ведення домашнього господарства, підприємництва, діяльності фірм та підприємств. Прикладна економіка, як правило, оперує реальною інформацією, широко використовує практичні та статистичні дані.

Показником юриста (наприклад, юриста банківської системи, оперуповноваженого в боротьбі з економічними злочинами, слідчого податкової, державного виконавця, судді господарського суду, а також суддів земельних, фінансових (податкових) судів, котрі можна створити в недалекій перспективі) виступає наявність як юридичного мислення, так і системного економічного мислення.

Необхідно пам'ятати, що інтелектуальна пізнавальна діяльність в економіці тісно пов'язана із розвитком економічного мислення, яке сучасні економісти виділяють як особливий тип мислення, що передбачає наслідування економічного підходу, згідно з яким поведінка індивіда та його діяльність підпорядковуються принципу раціональності, співвідношення здобутків і втрат у процесі прийняття того чи іншого рішення [1, с. 28]. Такий підхід абсолютно не вступає в жодні суперечності із психологією людини, в якій мислення розглянуто як психічне відображення дійсності і вища форма творчої активності особи, зокрема юриста.

Економічне мислення юриста, пов'язане насамперед, із виробленням цілей, завдань, результатів діяльності, алгоритмом прийняття рішень на підставі використаних знань про економічну

реальність, а будучи теоретичним за своєю природою воно істотно впливає на економічну практику, збагачуючи її розробленими механізмами та засобами перетворення дійсності, а також виступає необхідним атрибутом економічної діяльності. Економічне мислення юриста таким чином розвивається на основі економічної грамотності, формування системи уявлень про закони і механізми функціонування економіки, розуміння власних функцій та ролі в економічній системі суспільства.

Економічне мислення юриста провокується, перш за все, економічними інтересами та економічними стимулами, що здатні істотно впливати на продуктивність процесу мислення та пов'язаного з ним когнітивного процесу. У зв'язку з тим, що мислення здійснює аналіз, синтез, узагальнення даних, прийняття рішень то насамперед “процес пізнання повинен забезпечити цим форму, котра має значення для агента і містить у собі певний інформаційний зміст. Когнітивний процес – розподіл даних за категоріями... Психологія пізнання разом із тим показує, що максимальне використання даних, що перебувають у розпорядженні, – радше рідкісний виняток, ніж правило. Навіть високопрофесійні економічні агенти, які використовують сучасні інформаційні технології, ігнорують деякі дані, отримані почуттєвим шляхом” [2, с. 48–54].

Вершиною пізнавальної діяльності юриста в сучасних умовах є економічна інтуїція, якою досконало володіють лише юристи із розвинутим економічним мисленням та великим запасом знань. Вона – незамінний атрибут процесу прийняття рішень. Заснована на глибоких знаннях і навичках їх використання економічна інтуїція виступає одним із засобів боротьби з невизначеністю, котру доволі часто породжує економічна система. Економічна інтуїція необхідна не лише під час пізнавальної діяльності, вона бере участь у всіх видах економічної діяльності: трудовій, підприємницькій, ціннісно-орієнтаційній, комунікативній тощо. Прагнення до розвитку та вдосконалення економічної інтуїції – одне із першочергових завдань формування економічної культури висококласного юриста.

Як впливає із зазначеного вище, таке мислення дає можливість юристу під час вирішення конкретних юридичних справ не допускати навіть найменших економічних помилок, економічно обґрунтовувати свої професійні дії. Зокрема, юрист не повинен приймати помилкових рішень, керуючись лише тим фактом, що зниження ставок та величини державних податків є абсолютним благом для громадян держави. Оскільки податки – головне джерело бюджетних надходжень, їх зменшення – прямий удар по бюджетному фінансуванню соціальних програм, освіти, медицині, культурі тощо. Юристконсульт повинен глибоко розумітися в економіці підприємств; працівник податкової адміністрації – в податках і податковій системі; юрист-працівник банку – грошовому обігу та фінансовій системі, знати ринок цінних паперів тощо.

Під час виконання службових повноважень юристу не потрібно опускатися до рівня споживацького відношення щодо суспільства, фірми чи підприємця. Він жодним чином не повинен піддаватися стереотипу економічної корисливості або прагнути до всезагальної зрівнялівки. Економічна свідомість юриста-професіонала завжди повинна бути зорієнтована на зміцнення економічної безпеки суспільства, характеризуватися моральною відповідальністю. Вона не сумісна з моральною деформацією, що виражається в укритті злочинної діяльності окремих економічних структур або соціальних груп (наприклад, злочинного бізнесу). Будучи поінформованим, яким чином тіньовий сектор економіки може впливати на циклічні коливання виробництва, незаконні операції в економічній сфері (використання фіктивного чи навмисного банкрутства з метою “відмивання” або використання фінансових засобів не за призначенням) стримують розвиток ринкових механізмів держави, юрист повинен вчасно розпізнавати і припиняти усіма законними засобами будь-які прояви злочинної діяльності [3, с. 390–391].

На нашу думку, говорячи про роль юриста під час його професійної діяльності необхідно декілька слів сказати про економічну злочинність, що має безпосередній стосунок до теми нашого дослідження. Загальноприйнятого кримінально-правового та кримінологічного поняття “економічна злочинність” у наш час не вироблено, незважаючи на його широке використання в науковому обігу. А це, своєю чергою, суттєво обмежує можливості конструктивного діалогу з метою вдосконалення та уніфікації законодавства щодо боротьби з цим явищем. Водночас, з іншого боку,

складність самого явища, динамічні зміни кримінальної практики в економічному середовищі, значні національні відмінності у поєднанні з плюралізмом дослідницьких підходів, зумовлених методологією та особистісними особливостями не дозволяють розраховувати на швидкий кінцевий результат щодо вирішення цього завдання в принципі. Це пов'язано, насамперед, не з недосконалістю механізмів наукового пізнання або неефективною організацією наукового спілкування, а з природою самої проблеми.

Використовуючи вислів М. Мамардашвілі її можна розглядати як своєрідну “фіксовану точку інтенсивності” [4, с. 32], тобто явища, смисл якого не зрозумілий до кінця, не може бути зрозумілим до кінця, але пізнання якого виступає потужним стимулом для безперервного пошуку нового смислу. Навколо таких понять якраз і відбувається особлива інтенсифікація наукових, пізнавальних зусиль.

Інший, але тісно пов'язаний із попереднім аспект цієї проблеми полягає в тому, що повністю адекватний, узагальнений опис цієї сфери дійсності дати навряд чи можливо, не опираючись на деякі апріорні передбачення та припущення, вибір яких знову ж таки визначається як мінімум особистісними факторами та методологічними традиціями. Проблема дефініції економічної злочинності розглядаємо саме з таких позицій.

Необхідно зазначити, що проблеми, так чи інакше пов'язані з поняттям економічної злочинності притягують увагу дослідників упродовж усієї історії розвитку цього феномена.

Первісне розуміння економічної злочинності фактично зводилося до її ототожнення зі злочинністю майновою [5]. У понятійному та методологічному апараті тогочасної правової науки не знаходили адекватного відображення новітні тенденції кримінальної практики.

Однак, уже в 60-х роках XIX ст. один із провідних французьких дослідників цієї проблематики М. Патен у праці “Загальна частина кримінального права і кримінальне законодавство у сфері бізнесу” (1861 р) стверджував, що ці питання настільки впевнено проклали шлях у науку, що стали ледве не найголовнішими. Він називає, зокрема, такі питання, що вимагали термінового вирішення: економічні злочини, зокрема злочини у сфері підприємництва; кримінально-правове регулювання у цій сфері, зокрема податкове кримінальне право; кримінально-правовий захист підприємців – платників податків; кримінальна відповідальність підприємців – платників податків.

Уже в той час провідні спеціалісти сприймали проблему економічної злочинності як надзвичайно вагомому соціальну проблему майбутнього, котру невідворотно доведеться вирішувати і котра стане “на весь зріст” і потребуватиме спеціального розгляду.

Переломним етапом дослідження проблем економічної злочинності стала робота криминолога Е. Сазерленда, котрий вперше зробив спробу системного дослідження злочинності корпорацій. Створена ним криминологічна концепція справила потужний ідейний вплив на наступний вибір способів розуміння цієї актуальної проблеми. У його концепції основну увагу зосереджено на тій новій обставині, що суб'єктами найнебезпечніших економічних злочинів виступають особи, котрі займають високе соціальне становище у сфері бізнесу та вчиняють злочини під час своєї професійної діяльності на користь юридичних осіб або у власних інтересах. Запроваджений ним у науковий обіг термін “білокомірцева злочинність” доволі точно відображає цю особливість його концепції. На основі концепції “білокомірцева злочинність” Е. Сазерленда сформульовано визначення економічної злочинності як злочинності корпорацій.

Уже в наш час один із дослідників цієї проблеми Н. Кузнецова вважає, що економічна злочинність характеризується двома складовими: посягання на власність і підприємницькі злочини [6, с. 12].

Ще один дослідник Г. Мішин розглядає економічну злочинність як виявлення у соціальному житті всезагальної боротьби за існування. На його переконання, суть економічного злочину – в конфлікті економічних інтересів. До економічних злочинів поряд із господарськими, на його переконання, необхідно зарахувати всі злочини проти власності, які в умовах ринкової економіки так чи інакше пов'язані з господарською діяльністю [7, с. 33–34].

У цьому контексті доречно буде згадати, що в Російській Федерації під час створення нового кримінального кодексу реалізований широкий підхід щодо визначення злочинів, котрі можна

тракувати як економічні. У чинному КК існує окремий розділ “Злочини у сфері економіки”, в який увійшли три глави з 47-ма статтями про злочини проти власності, про злочини у сфері економічної діяльності та проти інтересів служби в комерційних організаціях. Водночас у цей розділ не увійшли посадові злочини (зловживання, хабарництво тощо), комп’ютерні злочини, злочини, пов’язані з посяганнями на інтелектуальну власність і авторські права, та низка інших, що традиційно належать до економічних. З іншого боку, низка злочинів проти власності не кваліфікуються як економічні (насамперед злочини, що пов’язані з прямим посяганням на власність (крадіжка, пограбування, розбій, знищення або пошкодження майна), а також інші злочини, проти власності, безпосередньо не пов’язані з економічною діяльністю).

На думку В. Лунєєва, за всього розмаїття підходів, що існують у світовій фаховій літературі, суть економічної злочинності в країнах з ринковою економікою становлять злочини, що їх здійснюють корпорації проти державної економіки, проти інших корпорацій, службовці корпорацій проти самої корпорації, корпорації проти споживачів [8, с. 257]. О. Дементьєва, узагальнивши підходи щодо дефініції поняття, запропоновані кримінологами США та Німеччини, стверджує, що “економічна злочинність – це протиправна діяльність, що посягає на інтереси економіки держави загалом, а також на приватну підприємницьку діяльність та на інтереси окремих груп громадян, постійно і систематично здійснювана з метою отримання максимальної наживи в межах і під прикриттям законної економічної діяльності як фізичною, так і юридичною особою” [9, с. 12–13].

Ще одна група авторів дотримується подібної думки, згідно з якою “економічну злочинність необхідно розглядати як сукупність корисливих злочинів, що здійснюються у сфері економіки певними особами під час їхньої професійної діяльності, у зв’язку з цією діяльністю і такими, що посягають на власність або інші інтереси споживачів, партнерів, конкурентів і держави, а також на порядок управління економікою в різних галузях господарства” [10, с. 12].

На основі широкого аналізу іноземної кримінологічної літератури можемо виділити такі ознаки економічної злочинності, до боротьби з якою професійна діяльність юриста має безпосередній стосунок:

- є корисливою, адже її метою є отримання максимальної вигоди в результаті привласнення економічних ресурсів із порушенням принципу еквівалентності. Цю ознаку майже усі дослідники визнають обов’язковою. Злочин можна здійснити з метою отримання особистої вигоди, в інтересах третіх осіб або організацій;

- здійснюється під час професійної діяльності. На Міжнародному семінарі 1982 року особливо підкреслювалося, що ця ознака вважається вирішальною під час напрацювання дефініції економічної злочинності.

- пов’язана з договорами та зобов’язаннями, що виникають у суб’єктів між собою та державою, необхідними для виробництва, переробки, набуттям, розподілом і обміном матеріальних благ і послуг;

- передбачає колективність жертв і містить прихований від суспільства характер злочинів, характеризується значною віддаленістю між жертвою та злочинцем. Об’єктом посягання, зазвичай, виступає економіка загалом, окремий її сектор, приватна підприємницька діяльність або групи громадян;

- анонімність жертв. Ця ознака вказує на ту обставину, що віктимізація відбувається переважно приховано від самої жертви;

- наявність двох суб’єктів – юридичної (злочинність корпорацій) і фізичної осіб (злочинність за родом зайнятості), що діють від імені та в інтересах підприємства. Юридична особа є суб’єктом злочину лише в тих країнах, де законодавством передбачена кримінальна відповідальність юридичних осіб (США, Франція тощо) [11, с. 91–97];

- традиційний підхід щодо визначення економічної злочинності не враховує виникнення нових суб’єктів, економічних за своєю суттю злочинів, пов’язаних із значним посиленням ролі держави в сучасній економіці. Це, зокрема, проявляється у значному збільшенні розмірів та відсотків валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через систему державних фінансових фондів і неминуче породжує нову категорію зловживань, пов’язаних із формуванням,

розподілом та перерозподілом фінансових ресурсів через ці фонди. Серед суб'єктів таких злочинів, перш за все, можна назвати тих осіб, на яких покладений обов'язок сплачувати податки та інші обов'язкові платежі в такі фонди, а також тих осіб, котрі необґрунтовано претендують на право отримання з цих фондів допомог, субсидій та інших виплат. Здійснення таких злочинів жодним чином не пов'язане з професійною діяльністю цих осіб.

Ще однією обставиною, що відчутно впливає на зростання економічної злочинності можна вважати стрімкий розвиток комп'ютерних, зокрема інтернет-технологій та їх активне використання в бізнесі чи іншій економічній діяльності. Нині це надзвичайно важлива складова розвитку сучасної економіки. Все ширше застосування інтернет-технологій для організацій торгівлі цінними паперами, розширення сфери електронних розрахунків, "електронної готівки", інтернет-комерції, комп'ютеризація багатьох функцій у сфері бізнесу та іншої економічної діяльності породжують і нову специфічну сферу кримінальної зацікавленості.

Суб'єктами злочинів, що активно використовують високі технології, поряд із особами, котрі виконують професійні функції в організаціях, стають практично будь-які особи. Мета, яку вони ставлять перед собою, методи, які вони використовують та їхні потенційні можливості практично не відрізняються від тих, котрими володіють злочинці-професіонали. Так, надзвичайно стрімкий розвиток економічної системи призводить до не менш різкої зміни кола суб'єктів, здатних експлуатувати у кримінальних цілях легальні економічні інститути. Зміни самих методів кримінальної поведінки дають змогу зробити висновок, що критерій здійснення економічних злочинів під час професійної діяльності є лише однією із форм подібної експлуатації і відрізняється лише вузькістю та неадекватністю.

Саме тому, на нашу думку, буде найправильнішим і найобґрунтованішим до сучасних економічних відносити ті злочини, котрі відповідають хоча б одному із перерахованих нижче критеріїв: здійснюються під час професійної діяльності; реалізуються під прикриттям законної (легальної) економічної діяльності (зокрема і підприємницької); відбуваються у процесі і під прикриттям фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування; здійснюються у сфері комп'ютерної інформації, під прикриттям або в разі посягання на суб'єктів професійної, економічної чи фінансової діяльності держави [12, с. 14–15].

Підсумовуючи, необхідно декілька слів сказати про характерні відмінності економічної злочинності від злочинності традиційної майнової (крадіжки, пограбування, розбої тощо). Економічна злочинність у сучасних умовах має свої специфічні особливості, що надзвичайно актуально для юриста, котрий працює в економічній сфері.

По-перше, під час традиційного злочину існує злочинець, котрий повинен бути спійманим, а факт самого злочину здебільшого очевидний. У разі економічного ж злочину сам факт здійснення протиправних дій або підлягає сумніву або його надзвичайно важко довести. Тоді використовують найхитріші способи та засоби щодо приховування слідів, виконавців, злочинним способом отриманих прибутків.

По-друге, якщо традиційний злочинець засуджується до позбавлення волі, то для нього стримуючий ефект цього покарання здебільшого надзвичайно малий. Застосування ж цієї міри стосовно економічного злочинця, більш ефективне, оскільки він, насамперед, боїться втратити свій соціальний статус і респектабельність, без чого не зможе виступати як діловий партнер.

По-третє, більшість членів суспільства ставляться доволі прохолодно до економічної злочинності. Підставою для такої байдужості може слугувати та обставина, що факт нанесення збитків суспільству важко встановити, а також те, що економічний злочинець здебільшого не відповідає стереотипу традиційного злочинця, що склався у тому чи іншому суспільстві.

1. Хейне П. *Економический образ мышления*. – М. : Новости, 1991. – 367 с.
2. Ходжсон Дж. *Привычки, правила и экономическое поведение // Вопросы экономики*. – 2001. – № 2. – С. 48–54.
3. Скакун О. Ф. *Юридическая деонтология : учебник*. – Харьков : Эспада, 2002. – 504 с.
4. Мамардашвили М. *Картезианские размышления*. – М. : Издательская группа "Прогресс", "Культура", 1993. – С. 32.
5. Вань-Кань. *Экономические факторы преступности*. – М. : Издание

Г. А. Лемана, 1915. – 315 с. 6. Кузнецова Н. Ф. Кодификация норм о хозяйственных преступлениях // Вестник Московского университета. Сер. 11: Право. – 1993. – № 4. – С. 12. 7. Мишин Г. К. Проблема экономической преступности (опыт междисциплинарного изучения). – М.: ВНИИ МВД России, 1994. – С. 33–34. 8. Лунеев В. В. Преступность XX века. – М., 1997. – С. 257. 9. Дементьева Е. Е. Экономическая преступность и борьба с ней в странах с развитой рыночной экономикой (на материалах США и Германии). – М.: ИНИОН РАН, 1992. – С. 12–13. 10. Петров И. Э., Марченко Р. Н., Барина Л. В. Криминологическая характеристика и предупреждение экономических преступлений. – М.: Академия МВД России, 1995. – С. 12. 11. Волженкин Б. Преступления в сфере экономической деятельности по уголовному праву стран СНГ // Уголовное право. – 1997. – № 1. – С. 91–97. 12. Макаров Д. Экономические и правовые аспекты теневой экономики в России // Вопросы экономики. – 1998. – № 3. – С. 14–15.

REFERENCES

1. Hejne P. *Jekonomicheskij obraz myshlenija*[The economic way of thinking]. – М.: Novosti, 1991. – 367 p. 2. Hodzhson Dzh. *Privychki, pravila i jekonomicheskoe povedenie*[Habits, rules and economic behavior] *Voprosy jekonomiki*. – 2001. – vol. 2 – pp. 48–54. 3. Skakun O. F. *Juridicheskaja deontologija* [Legal deontology]: *Uchebnik*. – Har'kov : Jespada, 2002. – 504 p. 4. Mamardashvili M. *Kartezianskie razmysh-lenija*[Cartesian Meditations]. – М.: Izdatel'skaja gruppa “Progress”, “Kul'tura”, 1993. – p. 32. 5. Van#-Kan#. *Jekonomicheskie faktory prestupnosti* [Ekonomichekie crime factors]. – М.: Izdanie G.A. Lemana, 1915. – 315 p. 6. Kuznecova N. F. *Kodifikacija norm o hozjajstvennyh prestuplenijah* [The codification of the rules of economic crimes] *Vestnik Moskovskogo universiteta. Ser. 11: Pravo*. – 1993. – vol. 4. – p. 12. 7. Mishin G. K. *Problema jekonomicheskoy prestupnosti (opyt mezhdisciplinarnogo izuchenija)* [The problem of economic crime (the experience of an interdisciplinary study)]. – М.: VNII MVD Rossii, 1994. – pp. 33–34. 8. Luneev V. V. *Prestupnost' XX veka* [Crime of the twentieth century]. – М., 1997. – p. 257. 9. Dement'eva E. E. *Jekonomicheskaja prestupnost' i bor'ba s nej v stranah s razvitoj rynochnoj jekonomikoj (na materialah SShA i Germanii)* [Economic crime and the fight against it in the countries with developed market economies (US and German materials)]. – М.: INION RAN, 1992. – pp. 12–13. 10. Petrov I. Je., Marchenko R. N., Barinova L. V. *Kriminologicheskaja harakteristika i preduprezhdenie jekonomicheskikh prestuplenij*[Criminological characteristics and prevention of economic crimes]. – М.: Akademija MVD Rossii, 1995. – p. 12. 11. Volzhenkin B. *Prestuplenija v sfere jekonomicheskoy dejatel'nosti po ugovolnomu pravu stran SNG* [Crimes in the sphere of economic law on the criminal activities of the CIS countries] *Ugolovnoe pravo*.–1997. – vol. 1. – pp. 91–97. 12. Makarov D. *Jekonomicheskie i pravovye aspekty tenevoj jekonomiki v Rossii* [Economic and legal aspects of the shadow economy in Russia]*Voprosy jekonomiki*. – 1998. – vol. 3. – pp. 14–15.